

УДК 330:331

Павлюк К.В., Іголкин І.В.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІОСТРУКТУРНИХ ВЗАЄМОДІЙ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА І ДЕРЖАВИ В КРАЇНАХ ЗАХІДНОЇ ЄВРОПИ

У статті проаналізовано особливості взаємодії громадянського суспільства й держави в країнах світу та надано рекомендації щодо використання цього досвіду у ході формування української моделі громадянського суспільства.

Ключові слова: *громадянське суспільство, держава, партнерство, соціальний прогрес, демократія.*

Взаємодія держави з громадянським суспільством на основі партнерства необхідна для розвитку України як правової, демократичної і соціальної держави. Органи влади визнають, що соціальний прогрес, демократичний суспільний розвиток має забезпечуватись активною участю громадськості.

Досвід демократичних держав світу свідчить, що саме громадська участь дозволяє досягти більшої ефективності в багатьох сферах суспільного життя – від реалізації соціальної політики до сфери державного управління.

Постановка проблеми. З початку посткомуністичних змін у Східній Європі ідея «громадянського суспільства як рушійної сили демократизації» захоплювала увагу не тільки ліберально-демократичної інтелігенції в цих країнах, а й політичних діячів та аналітиків на Заході. У свідомості багатьох політиків і фахівців, які розмірковували в цей період про посткомуністичні перетворення й намагалися надати їм демократичну спрямованість, поширилося переконання в тому, що громадська активність, яка незалежна від влади та спирається на розвинену мережу автономних від держави соціальних інститутів і об'єднань, є найістотнішою умовою зміцнення демократичної системи.

В Україні за роки незалежності вже накопичено досвід взаємодії держави з громадянським суспільством. Так було утворено Раду представників громадських організацій національних меншин України як консультативно-дорадчий орган при Президенті України, укладено Генеральну угоду між Кабінетом Міністрів України, всеукраїнськими об'єднаннями організацій роботодавців і підприємців та всеукраїнськими профспілками і профоб'єднаннями на 2004 – 2005 роки, створено громадські ради при центральних, місцевих органах виконавчої влади тощо. Але ця взаємодія спрямована, в першу чергу, на вирішення політичних завдань. Разом з тим, роль економічного чинника залишається важливою для функціонування громадянського суспільства, оскільки, з одного боку, громадянське суспільство

зазнає значного впливу приватних економічних інтересів, а з іншого – розвинуте громадянське суспільство може стати союзником суб'єктів ринкових відносин, що сприятиме стабілізації державної політики, перерозподілу фінансових ресурсів на користь суспільства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Розгляду різних аспектів взаємодії держави з громадянським суспільством на основі партнерства присвятили свої роботи багато вітчизняних та зарубіжних науковців: П. Конрой, Д. Сакс, Й. Зігерт, Я. Схольте, Р. Патнем, П. Авріль, Ф. Редер, Х. Лінц, Дж. Б'юкенен, В. Геєць, К. Павлюк, О. Степанова, Є. Черевиков, Ю. Рубинський, З. Кац, М. Доган, І. Семененко, Г. Вайнштейн та інші. Згадані вчені-економісти зробили вагомий внесок у дослідження даної тематики. Разом з тим, економічній та соціальній основам громадянського суспільства приділяється дуже мало уваги.

Тому **метою** цієї публікації є аналіз особливостей взаємодій громадянського суспільства й держави в провідних країнах світу та використання цього досвіду у ході формування української моделі громадянського суспільства, яка націлена на досягнення високих стандартів якості життя і реалізацію демократичних прав та свобод людини й громадянина в суспільстві.

Виклад основного матеріалу. В сучасному вигляді відповідні соціальні структури в європейських країнах з'явилися в другій половині ХХ ст.

«Довга історія сусідської роботи та соціокультурних програм у Бельгії призвела до соціальної інфраструктури сусідських груп, цивільних асоціацій та ініціатив, яка сьогодні покриває мікрорайони й міста» [1].

При цьому під соціальною інфраструктурою розуміється матеріальне забезпечення територіального громадського самоврядування, тобто ті організації, установи та органи, створені жителями, які забезпечують безперебійне функціонування сусідського співтовариства, його взаємодію з адміністративними органами та установами, що діють на певній території, з підприємствами комунального господарства, з соціальними агентствами й діловими колами.

Якщо в Бельгії структури громадянського суспільства з'явилися поза рамками будь-якого впливу держави, то в Іспанії та Португалії ситуація була іншою. У цих державах відбувався процес явочного або офіційно дозволеного становлення осередків громадянського суспільства.

В Іспанії він почався в 1960-ті роки, в Португалії – на початку 1970-х років. В обох випадках початок цьому було покладено відродженням сусідських громад (сусідських хунт). У міру того, як можливості держави забезпечити навіть мінімальні умови підтримки побуту громадян слабшали, в кварталах соціального житла, а потім і в районах більш дорогої приватної забудови, з'являлися громадські організації, які спочатку ставили перед собою суто соціальні завдання спільного виживання. Вони брали на себе спільний ремонт та будівництво житла, благоустрій вулиць, охорону природи, а в деяких випадках і правопорядку та інше. Подібні організації повсюди й постійно натрапляли на труднощі в процесі контактів з поліцією, чиновниками-

корупціонерами, нечесними підрядниками й тому змушені були звертатися за сприянням до інтелектуалів – адвокатів, архітекторів, інженерів, журналістів. Поступово ці осередки громадянського суспільства стали обростати інтелектуальною інфраструктурою, через яку в них проникало і багато політиків, активістів нелегальних партій. Так сусідські хунти стали ідеологізовані та політизовані.

Багато хунт розпускалися владою або самі припиняли свою діяльність в результаті непримиренних світоглядних суперечностей, проте позитивні соціальні результати їхньої діяльності призвели до того, що мережа подібних громад, незважаючи на всі перешкоди й заборони, почала швидко поширюватися. У деяких випадках хунтам сусідів вдавалося отримати ділянки землі, документи на право користування або володіння нею, домогтися перегляду кабальних угод з адміністрацією, перекрити шлях до спекуляції земельними ділянками й різним формам шахрайства. Чутки про це швидко поширювались країною, і процес розростання мережі хунт став незворотним. Завдяки руху цивільних ініціатив люди починали вірити, що спільними діями, без бунтів і повстань можна подолати навіть найміцніші заслони авторитарної влади. У рамках цих організацій відбувалося практичне освоєння широкими верствами населення основ народовладдя. Тут демократія ставала не тільки засобом досягнення цілей, але і цінністю.

До середини 1970-х років в Іспанії (меншою мірою в Португалії) склалася розгалужена мережа інститутів громадянського суспільства. Саме вони стали основними осередками формування демократичного варіанту ідеї «національної згоди». Влада і Церква в Іспанії вже в 1950-х рр. висунули цю ідею як інструмент самозбереження режиму. Інститути громадянської самоорганізації переосмислили її як програму переходу від авторитаризму до демократії. Пам'ять про жахи громадянської війни об'єднала націю, але все ж в основі цього єднання лежало не тільки прагнення уникнути нової крові, а й спільна воля до зміни авторитарного режиму як основного джерела насильства і кровопролиття. Від ідеї «так завжди жили» суспільство просунулося до усвідомлення того, що «так жити не можна». Розвиваючи проект «національної згоди», осередки громадянського суспільства перетворилися в інститути суспільного, національного порятунку [2].

У цьому випадку ми бачимо приклад взаємозв'язку становлення структур громадянського суспільства й процесів демократизації життя держави. В останні десятиліття ХХ ст. ідеологія та політика нових консерваторів будувалася на спробі не тільки «звільнити» ринок від держави, але й саму демократію привести у відповідність з «чистим ринком». Так, за роки правління нових консерваторів (1979 – 1997) у Великобританії були ліквідовані галузеві та загальнонаціональні ради економічного розвитку (у яких були представлені уряд, підприємці й профспілки), що відігравали помітну роль у системі створення й прийняття соціально-економічних рішень. З десятків і сотень так званих кванго («квазінеурядові організації»), які відіграють все більш істотну роль в управлінському процесі, були виключені представники профспілок та інших громадських організацій. За 18 років правління «торі» не був проведений

жоден референдум. Для порівняння можна сказати, що і в 1974 – 1979 рр., і в 1997 – 1999 рр. лейбористи провели ряд референдумів з питань участі країни в ЄС (1975 р.), шотландської та уельській автономії (1979, 1998 рр.). У роки перебування при владі М. Тетчер була різко послаблена роль профспілок та трудових колективів на підприємствах. Хоча і з меншою старанністю та наполегливістю, подібна лінія проводилася і в ряді інших країн, де при владі опинилися нові консерватори [3].

Наведені приклади свідчать про те, що в країнах Європи ставлення держави до взаємодії з інститутами громадянського суспільства неоднозначне. Якщо діяльність зазначених інститутів вписується в політику, яку проводить держава, то вони підтримуються, якщо ні – то створюються умови, що перешкоджають зростанню активності громадян.

Існує загальна тенденція у взаємовідносинах європейських держав зі структурами громадянського суспільства – прагнення надати демократичним тенденціям організації суспільного життя новий імпульс щодо розвитку.

Об'єднання громадян у співтовариства відбувається на основі спільних цінностей. Це цілком вписується в загальні тенденції розвитку людського суспільства. Відомий економіст Д. Сакс пише: «Хоча підручники з економіки й проповідують ідеї індивідуалізму та ринкової децентралізації, наша безпека та процвітання не менше залежать і від колективних дій по боротьбі з хворобами, заохочення сучасних наукових знань, розвитку освіти, створення ключових елементів інфраструктури та спільної допомоги бідним громадянам» [4].

Найбільш наочно європейський досвід може бути продемонстрований на прикладі Німеччини. В Німеччині комуна, здійснюючи своє право на самоврядування, сама обирає спосіб організації надання послуги. Німецьке законодавство (і Федерації, і федеральних земель) передбачає достатні можливості для господарської діяльності комунальних територіальних корпорацій. Більш того, послуги в сфері життєзабезпечення громадян є обов'язком комуни. У той же час муніципальне (комунальне) право Німеччини встановлює межі економічної діяльності комуни. Гарантія комунального самоврядування поширюється лише на виправдану спільним інтересом господарську активність комуни.

У Німеччині в якості принципів (обмежень) права громади на створення підприємств або на участь в господарських товариствах звичайно закріплюються такі:

- наявність публічної мети, тобто мети задоволення суспільних потреб та інтересів (при цьому публічній цілі не відповідає діяльність, яку здійснюють громада або її підприємство з метою отримання прибутку);
- відповідність підприємницької діяльності громади за обсягом і характером управлінському та фінансово-економічному потенціалу громади;
- принцип субсидіарності: публічна мета найбільш ефективніше може бути досягнута через економічну діяльність громади (громада діє субсидіарно).

Обмеження економічної діяльності громади пов'язані з необхідністю дотримання таких найважливіших принципів:

- захисту публічного статусу громади: даний принцип виражається в мінімізації економічного ризику громади, неприпустимості її «банкрутства», з метою забезпечення безперервності публічної влади та безперервності здійснення громадою суспільно значущих функцій;

- захисту конкуренції в поєднанні з необхідністю надання послуг у загальному економічному інтересі: як загальне правило запобігання недобросовісної конкуренції з боку публічних суб'єктів, поширення на їх економічну діяльність вимог дотримання законодавства про конкуренцію, європейського принципу відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією, і як відступ від загального правила – допустимість обмеженого виключення з правил конкуренції для публічних і приватних підприємств, що надають послуги в загальному економічному інтересі.

Реалізація даних принципів здійснюється не тільки на основі внутрішнього законодавства Німеччини, але й на основі положень Договору про утворення ЄС. Зазначений уніфікований підхід дозволяє чинним структурам громадянського суспільства здійснювати взаємодії з державою на основі загальних правил.

Діяльність неполітичних і некомерційних організацій громадянського суспільства у Франції здійснюється за трьома напрямками: задоволення матеріальних чи духовних запитів їх членів, співпраця або суперництво з іншими аналогічними структурами, нарешті, лобіювання своїх вимог в інститутах державної влади. Останнє має у Франції особливе значення з погляду на значну роль держави у всіх сферах суспільного життя.

Юридичною основою будь-яких громадських організацій у Франції вже більше століття служить закон 1901 (що поширюється й на політичні партії). Він встановлює заявний, а не дозвільний порядок їх створення: для реєстрації громадської організації як юридичної особи потрібно лише подати заяву до місцевої префектури, приклавши мінімум документів (цілі, статут, склад керівних органів, джерела фінансування). Через недовгий час оголошення про реєстрацію публікується в офіційному віснику. Відмова в реєстрації, контроль над діяльністю громадських організацій і, тим більше, її заборона можливі тільки через суд у зв'язку з суперечністю положень чинної Конституції, порушенням фінансової дисципліни або недотриманням заявленого статуту.

Набагато складнішим є питання про фінансування. Існуючи за рахунок членських внесків та добровільних індивідуальних пожертвувань, французькі, як і будь-які інші, некомерційні організації стають перед необхідністю пошуків іншого джерела надходження коштів, в числі яких допоміжні комерційні фірми, видавнича діяльність, проведення платних масових заходів та ін. Однак така практика не тільки не вирішує проблему, але й загрожує порушенням закону 1901-го року. З ще більш серйозним ризиком пов'язано отримання прямих або непрямих субсидій від підприємств, компаній, банків, державних відомств, міжнародних організацій. Такі спонсори, якщо їх діяльність не пов'язана з добродійністю, просвітництвом або культурним меценатством, розраховують, як правило, на певні зустрічні послуги. Нарешті, найбільш делікатне питання –

публічне або приховане державне фінансування некомерційних об'єднань (НКО): користуючись такою підтримкою організації ризикують потрапити в залежність від влади та перетворитися на політичний інструмент уряду або правлячої партії – т.з. «фальшиві» НКО.

Тому французькі некомерційні організації прагнуть зробити прозорим і привабливим державне, так само як і приватне, фінансування. Досягненню цієї мети сприяє, наприклад, система приватних фондів (широко розвинена в США, але набагато слабша у Франції), цільові гранти яких користуються податковими пільгами [5].

Зазначена ситуація стала можливою в рамках існуючого в країнах Європи суспільного договору, в рамках якого усуваються перешкоди для визнання як рівноправних суб'єктів соціальних взаємодій будь-яких структур громадянського суспільства. Порівняно достатня ситуація в країнах Західної Європи пояснюється, на наш погляд, тим, що тут вдалося вирішити центральну проблему міжгрупової взаємодії – проблему легітимізації. Більшість учасників громадянського договору не ставлять під сумнів юридичну й моральну виправданість, тобто легітимність усталеного політичного порядку. Етнічні та релігійні меншини визнають цей порядок, тому що в рамках останнього вони самі визнані. Серед основних принципів практик визнання, притаманних різним країнам незалежно від їх особливостей, можливо виділити такі:

- громадянську рівність представників етнічних меншин з представниками титульного етносу;
- вільне відправлення індивідами, що належать до етнічних меншин, своєї культурної, мовної та релігійної ідентичності;
- участь представників меншин в ухваленні політичних рішень, безпосередньо пов'язаних з регулюванням життя їхньої спільноти [6].

Британський дослідник Б. Хокінг розділив країни ЄС на дві групи. Держава – «охоронець воріт» і держава – «розширювач кордонів». Це, звичайно, дуже умовно, адже в Євросоюзі інтегрована політика, диференційована країнами тільки за окремими секторами. Але з іншого боку, ці два образи допомагають побачити можливі домінуючі тенденції, їх плюси й мінуси. Головну відмінність між двома теоретичними моделями Б. Хокінг бачить в їх відношенні до світової системи. «Охоронці воріт» відносяться до неї з побоюванням, сприймаючи світ як потенційну загрозу, до відбиття якої треба бути готовим. Національні інтереси не стільки спрямовані в майбутнє, скільки нагадують план дій в надзвичайній ситуації. Звідси – монопольне становище держави в усіх взаємовідносинах із зовнішнім середовищем. Необхідність участі громадянського суспільства у формуванні зовнішньої політики зникає. Тільки держава представляє країну в міжнародних організаціях. Це перешкоджає більш активній участі людей у проектах ЄС.

Держава – «розширювач кордонів» бачить себе в центрі комплексу міжнародних відносин, співвідносить свої дії з діяльністю значних партнерів. Кордони мають відносний характер, головне – трансакції. Національні інтереси визначаються можливостями й змінами в світі: співпраця чи фрагментація, співпраця чи конфлікт, розвиток торгівлі або захист національного ринку,

міжнародне право або паритет сил. Держава бере на себе роль посередника, надаючи послуги тим, кому потрібно ефективно використовувати можливості міжнародного співробітництва: бізнес-колам, громадським організаціям [7].

Дослідник з Латвії Ж. Озолія стосовно проблематики взаємодій держави зі структурами громадянського суспільства пропонує виділити кілька підходів. Найпростіший і однозначний, коли люди через політичні та соціальні групи повідомляють про свої інтереси уряду. Він приймає рішення, на які людина вплинути не може. Це характерно для внутрішньополітичної нестабільності, непрогнозованості зовнішнього оточення, холодної війни.

В іншій моделі між владою і людиною є зворотний зв'язок: вибори та вплив на владу громадянського суспільства. Наприклад, у Швейцарії суспільство й влада єдині в бажанні зберегти нейтралітет держави. А в Швеції політики готові подумати про вступ до НАТО, перехід в єврозону, але мусять враховувати суспільну думку, яка тяжіє до збереження нейтралітету.

Обидва підходи характерні тим, що повноваження приймати рішення делеговані уряду. Оптимальною стала б модель, яка відбиває громадську думку значно більшою мірою. Отже, необхідно більш розвинене громадянське суспільство. Формування національних інтересів в такому випадку орієнтовано не на кінцевий підсумок, а на процес. Саме діалог суспільства й держави гарантує спільність цілей і засобів, надає легітимність і процесу, і підсумку [8].

Серед проблем, що хвилюють виборців більшості країн Західної Європи, більшою мірою виділяються безробіття, стабільність цін, захист навколишнього середовища, політичне об'єднання Європейського Союзу та деякі інші [9].

Зазначене зовсім не вказує на наявність криз у взаємовідносинах держави зі структурами громадянського суспільства. Як справедливо відмітив французький політолог М. Доган, це свідчить не про розчарування в принципах демократії як таких, але щодо прагнення до поглиблення демократизації, до приведення демократичної практики у відповідність з реаліями сучасного життя та потребами сучасної людини. Незадоволення нинішнім станом демократії та її інститутів не поширюється на цінності демократії й демократичну політичну систему. Воно свідчить лише про зростання незадоволення неадекватністю норм і принципів демократії, які встановилися в умовах наростаючих очікувань та вимог мас [10].

Пошук альтернативних форм індивідуального самовираження стимулював діяльність об'єднань за інтересами неполітичної спрямованості. У суспільстві, в центрі уваги якого – проблеми якості життя та їх наповнення, неполітична участь витісняла масові форми альтернативної політичної участі (громадські рухи або широкомасштабні кампанії протесту). Профспілки, "зелені", тендерні організації та інші поступово займали в суспільній свідомості місце поряд з ієрархічними державними інститутами як такі, що втілюють певну політичну традицію. Неполітичні групи за інтересами, націлені на реалізацію конкретних проектів і просування специфічних вимог, спиралися на потенціал альтернативної неполітичної участі. У соціальній сфері та в галузі культури «контрагентом» груп і об'єднань, які представляють такі інтереси, виступала

місцева влада на рівні міста, району, представники корпоративного сектору (якщо корпорація грає містоутворюючу роль) [11].

Політичні групи інтересів реалізуються на рівні партій. До початку 2006 року в 46 європейських країнах діяло близько 250 партій різних напрямів. У парламенти п'яти держав входять по дві партії, 17 країн мають понад п'ять парламентських партій. Вирішуючи нинішні глобальні проблеми, європейці можуть і повинні залишатися на демократичних позиціях. У цьому плані роль партій важко переоцінити, оскільки самостійно неурядовим організаціям з даним завданням не впоратися. Адже якщо для створення звичайної неурядової організації часом досить бажання однієї людини, то для того, щоб стати парламентською партією, необхідна перемога на виборах, тобто підтримка великої кількості виборців, що легітимізують наділення «переможців» державними повноваженнями.

Сьогодні серед чималої частини американських і західноєвропейських представників суспільних наук широко поширена концепція, що держава є минулою реальністю. Відповідно до цієї концепції потрібно більше звертати увагу на недержавні чинники: міжнародні корпорації, неурядові організації, різного роду міжнародні, регіональні структури.

У цьому контексті розвиток структур громадянського суспільства у Європі значною мірою пов'язаний з аналогічними процесами, що відбуваються в США. Один із специфічних для США чинників – характер відносин між державою та структурами громадянського суспільства. За великим рахунком, громадянське суспільство – це сукупність інститутів, які безпосередньо не беруть участь у політичному процесі, а впливають на нього опосередковано. При цьому існує стереотип, що громадянське суспільство протистоїть державі. У США громадянське суспільство – це інтелектуальний партнер держави і резервна команда державного управління.

Є один феномен, характерний переважно для Сполучених Штатів, який на регулярній основі знімає протиріччя між державою й громадянським суспільством. Феномен дуже простий. Проходять президентські вибори, змінюється господар Білого дому – і сотні, якщо не тисячі американських держчиновників залишають свої пости. Йдуть міністри, змінюється апарат адміністрації, подають у відставку начальники департаментів у міністерствах, і на зміну їм приходять люди з університетів, з неурядових організацій, з бізнесу, тобто з того самого громадянського суспільства.

Людина, яка читає курс лекцій у Стенфорді або іншому університеті, не виходить, як більшість наших викладачів, з того, що йому належить тут читати одну й ту ж лекцію через рік, через два, і так до віку. Ні, він виходить з того, що сьогодні він читає лекції, а завтра, цілком можливо, буде працювати в держдепартаменті або в міністерстві оборони. Потім він буде в бізнесі, а потім, можливо, знову прийде в держструктури, наприклад, до ради національної безпеки. І це створює вражаючий ефект: держава не сприймається американської елітою як щось, що стоїть зовні, чуже й навіть вороже суспільству. Держава – це структура, яка не відокремлена від тебе, від твоєї особистої кар'єри. І звідси впливає, що державні інтереси (а не інтереси

конкретної республіканської чи демократичної адміністрації) пропускаються через призму особистого досвіду й значною мірою ототожнюються з особистими інтересами.

Висновки. Для розвитку демократії важлива взаємна прозорість громадянського суспільства й держави один перед одним, а також перед суспільством у цілому. Умовами гармонійної взаємодії є діалог, заснований на рівноправному партнерстві та принципі субсидіарності, участь організацій громадянського суспільства у виробленні рішень органів влади (у тому числі у формуванні державної політики) і в їх реалізації, а також здійснення громадянського контролю та визнання незалежності громадських організацій, їх права критично оцінювати дії органів державної влади й захищати інтереси різних соціальних груп. Як у європейських країнах, так і в Україні інститут громадянського суспільства перебуває в кризі. У європейських країнах зазначені явища здебільшого обумовлені кризою принципів мультикультуралізму й толерантності, пов'язаних з проникненням радикального ісламу в різні сфери життя суспільства. В Україні криза обумовлена посиленням втручання держави в суспільне життя та небажанням правлячої еліти конкурувати з незалежними недержавними структурами у питаннях визначення порядку соціального, політичного та економічного розвитку суспільства.

Існують і державні відмінності у функціонуванні структур громадянського суспільства. Так, у європейських країнах структури громадянського суспільства незрівнянно частіше реагують на суспільно значимі події, що відбуваються за національними та регіональними межами. Діяльність українських НКО здебільшого орієнтована на внутрішню проблематику.

У країнах Європи структури громадянського суспільства вбудовані в систему існуючих соціальних інститутів, багато років будучи їх невід'ємною частиною, відповідно, відсутня необхідність жорсткої соціальної регуляції їх функціонування. У сучасній Україні держава прагне максимально контролювати діяльність структур громадянського суспільства, оскільки існуюча еліта не має уявлення про механізми органічної взаємодії держави і некомерційних організацій у вирішенні актуальних для соціуму проблем. Існуюча недовіра більшої частини соціуму, а також представників громадянського суспільства по відношенню до держави пояснюється відсутністю механізмів реального впливу населення на соціальну та економічну політику, яку проводить уряд країни.

Як в країнах Європи, так і в Україні об'єднання громадян у структури громадянського суспільства відбувається на основі спільних цінностей. Цілі НКО багато в чому визначають і методи їх досягнення залежно від переваг, якими володіє кожна група інтересів.

При всіх існуючих у країнах Європи відмінностях, загальною тенденцією у взаємовідносинах європейських держав із структурами громадянського суспільства є прагнення надати демократичним тенденціям організації суспільного життя новий імпульс щодо розвитку. Зазначена ситуація стала можливою в рамках існуючого в країнах Європи суспільного договору, завдяки

якому усуваються перешкоди для визнання як рівноправних суб'єктів соціальних взаємодій будь-яких структур громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Conroy P. The Voluntary Sector Challenge for Fortress Europe. I In: Craig G. & Mayo V/(ed.) Community Empowerment. London, Zed Books, 1995. – 338 с.
2. Паин Э. «Суверенная демократия»: мировой опыт Как государство защищалось от общества, а общество – от государства / Э. Паин // Независимая газета. – 2006. – 5 сентября. – С. 14.
3. Перегудов С.П. «Корпоративный переворот» и будущее демократии / С.П. Перегудов / Политические институты на рубеже тысячелетий. XX – XXI в. Дубна: Феникс+, – 2001. – С. 47–48.
4. Sachs J. The End of Poverty Economic Possibilities For Our Time. N.Y.: The Penguin Press, 2005. – 254 с.
5. Рубинский Ю.И. Культура гражданского противостояния / Ю.И. Рубинский // Россия в глобальной политике. – 2006. – № 2. – С. 160–173.
6. Thornberry P. International and European Standards on Minority Rights//Minority Rights in Europe: The Scope for a Transnational Regime / H. Miall (ed.). – London, 1994. – P. 14–21.
7. Кац З. Алиса в стране ЕС. Европейские диалоги / З. Кац – Рига, 2005. – С. 26.
8. Кац З. Алиса в стране ЕС. Европейские диалоги. / З. Кац – Рига, 2005. – С. 28.
9. Oppenhuys E. Voting behavior in Europe: A comparative analysis of electoral participation and party choice. – Amsterdam: Het Spinhuis, 1995. – P. 102.
10. Dogan M. La these de l'interdisciplinarite dans les sciences sociales. Le croisement des specialties. // Lettre du CNRS - Sciences de l'homme et de la societe, 1998. – № 50. – PP. 22–27.
11. Семененко И.С. Группы интересов в социокультурном пространстве: вызов демократизации или ресурс демократии? / Политические институты на рубеже тысячелетий. XX - XXI в. Дубна: Феникс+, – 2001. – С. 86.

Подано до редакції 31 березня 2011 року

Павлюк К.В., Іголкин І.В.

Особенности социокультурных взаимодействий гражданского общества и государства в странах Западной Европы

В статье проанализированы особенности взаимодействий гражданского общества и государства в странах мира и даны рекомендации по использованию этого опыта при формировании украинской модели гражданского общества.

Ключевые слова: гражданское общество, государство, партнерство, социальный прогресс, демократия.

Pavlyuk K.V., Igolkin I.V.

The features of the socio-structural interaction between civil society and state in the Western Europe

The characteristics of the interaction between civil society and state in the world are searched, the recommendations how to use this experience in formation of the model of civil society.

Keywords: *civil society, state, partnership, social progress, democracy.*

Павлюк Клавдія Васильовна – доктор економічних наук, доцент, головний науковий співробітник Державної установи «Інститут економіки і прогнозування Національної академії наук України».

Іголкін Ігор Васильович – науковий співробітник Державної установи «Інститут економіки і прогнозування Національної академії наук України».